

CĂLINA JUGASTRU

DREPT CIVIL.
OBLIGAȚIILE

Editura
Stamangiu
2023

a pagubelor materiale nu poate constitui o reparație integrală. Dacă banii nu pot desigur restabili situația anterioară, ei permit unor asemenea nenorociți, lipsiți de bucuriile și mulțumiile firești ale condiției umane, să încerce să le înlocuiască, pe cât cu puțință, cu alte satisfacții morale. Nu este vorba de a transforma o durere sufletească în izvor de câștig, ci de a alina, prin mijlocirea reparațiunii bănești, condițiile de viață alterate ale victimei”^[1].

După 1990, unele prevederi din legi speciale au făcut referiri sau trimiteri succinte la pagubele corporale.

2.3.3. Prevederile noului Cod civil român

Codul civil conține dispoziții cuprinzătoare referitoare la repararea celor trei varietăți de prejudicii: patrimoniale, corporale și nepatrimoniale^[2]. Este, de fapt, prima reglementare care face trimitere expresă la pagubele corporale și la prejudiciile nepatrimoniale, într-un spațiu generos.

Din prevederile sale rezultă cu claritate cel puțin două chestiuni: legiuitorul reglementează, aparte, prejudiciul rezultat din vătămarea integrității corporale sau a sănătății; consacră explicit categoria prejudiciului nepatrimonial, care este cuprinsă în părți distincte ale Codului.

Semnalul legislativ este pozitiv, cu atât mai mult cu cât repararea integrală este consacrată expres, la nivel de principiu al răspunderii civile. Reglementarea distinctă a formelor prejudiciilor civile este expresia regulii reparării integrale: *réparer tout le préjudice, rien que le préjudice*.

Vătămarea integrității sau a sănătății antrenează, în majoritatea situațiilor, urmări dăunătoare, economice și neeconomice. Unele dintre consecințe privesc victima directă (imediată), altele se repercutează asupra altor persoane (victime prin ricoșeu); unele dintre consecințe afectează patrimoniul victimei directe sau al victimelor prin ricoșeu, altele ating sănătatea, integritatea corporală sau conduc la decesul victimei directe.

Clasificarea tripartită se regăsește, actualmente, atât în doctrină, cât și în legislațiile anumitor state. Codul civil al provinciei Quebec enumeră, între prejudiciile reparabile, prejudiciul corporal, moral și material, separat pentru răspunderea delictuală (art. 1.457) și pentru răspunderea contractuală (art. 1.458).

2.3.4. Problema baremizării în materia prejudiciului corporal

Existența baremurilor este produsul finit generat de practica dificilă a indemnizării prejudiciului corporal. Lipsa criteriilor legale, diferențele semnificative (care

[1] M. ELIESCU, *Răspunderea civilă delictuală*, Ed. Academiei, București, 1972, p. 108-109.

[2] A se vedea, L. TOMA-DĂUCEANU, *Reparația pecuniară a prejudiciului nepatrimonial cauzat persoanelor fizice*, în R.R.D.P. nr. 3-4/2021, p. 638-669.

există și în cadrul aceluiași sistem judiciar, dar și de la stat la stat) – sunt doar câțiva factori care reclamă o linie de conduită caracterizată printr-o (relativă) convergență. Undeva, poate fi înțeleasă precauția de a nu legifera (deocamdată) criteriilor clare de indemnizare, cât timp, prejudiciul corporal se dovedește a avea o doză de cameleonism. Prejudiciul de agrement este un exponent elocvent al schimbărilor, întrucât modul în care instanțele de judecată au înțeles conținutul acestuia (și, prin urmare, modul în care au procedat la indemnizare) reflectă concepția vremii sau epocii respective.

„Evidența” prejudiciilor corporale este utilă. Categorie de categorie, indemnizarea poate evita suprapunerile. Un accident de circulație care generează un evantai de prejudicii (materiale, morale) implică identificarea fiecărui prejudiciu (atunci când nu se indemnizează, global, prejudiciul corporal). În raport de circumstanțele concrete, vor fi avute în vedere prejudiciul corporal anterior consolidării leziunilor și, respectiv, prejudiciul corporal ulterior datei consolidării.

Atât timp cât nu există unanimitate (consacrată legislativ), în ce privește categoriile prejudiciului corporal, sarcina practicianului rămâne dificilă. Într-un context dat, al unei multitudini de leziuni, subzistă cel puțin două riscuri. În ipoteza cererilor de indemnizare, aflate pe rolul instanțelor de judecată, este posibil ca prejudiciile să nu fie riguros identificate. Apoi, există riscul ca încadrarea consecințelor dăunătoare în categorii ale prejudiciului corporal să fie eronat efectuată sau (în cel mai fericit caz) să fie un demers concretizat neunitar în practică. Cel de al doilea aspect este (aproape) palpabil în practica judiciară: prejudiciul sexual ar putea fi inclus în prejudiciul de agrement (în sensul că, o sumă de bani corespunde la două categorii distincte de prejudicii; pierderea speranței de a realiza un proiect de viață familială normală ar putea fi un prejudiciu înglobat în prejudiciul de agrement sau în *pretium doloris*, fără să se bucure de indemnizare separată). Majoritar, instanțele din țara noastră nu privesc distinct prejudiciul corporal rezultat înainte de consolidare și prejudiciul corporal generat după data consolidării.

Astfel de variațiuni, în nominalizarea categoriilor prejudiciului corporal, sunt expresia lipsei de unitate practică, la nivel național. Acesta este momentul la care intervine baremizarea, al cărei rol este să unifice concepțiile, tezele de doctrină și practica judiciară. Pe de altă parte, examinarea baremurilor relevă categorisiri variate/ diferite ale prejudiciilor corporale. Utilizarea nomenclaturilor prejudiciului nu constituie însă garanția unificării practicii indemnizării.

Din această perspectivă, apare ca realist dezideratul convergenței, unanimitatea fiind o utopie. Raportarea la un barem anume, ar veni în întâmpinarea cerințelor de a fi indemnizate toate prejudiciile corporale și de a evita dubla indemnizare. Examinând prejudiciile baremizate, practicianul (magistratul, de pildă) ar avea posibilitatea de a verifica, simplu, corespondența barem-situația victimei și ar proceda la indemnizare, categorie per categorie.

Elaborarea unor nomenclaturi ale prejudiciului corporal apare ca preocupare notabilă a anilor 2000, având ca premisă soluții naționale de practică neunitară. Într-o formulare ce aparține grupului de lucru coordonat de Jean-Pierre Dintilhac,

scopul elaborării nomenclurii prejudiciului corporal este de a răspunde victimelor, care se poziționează în așteptarea unei optime identificări și previzibilități, în ce privește daunele corporale susceptibile de indemnizare^[1]. În termeni asemănători, raportul întocmit de grupul de lucru coordonat de Yvonne Lambert-Faivre atestă o stare de fapt ce pune în evidență lipsa de transparență în practica evaluării și indemnizării prejudiciului corporal, precum și absența definițiilor diferitelor categorii de prejudicii corporale. Armonizarea criteriilor de indemnizare are ca premisă punerea la dispoziție a unei nomenclaturi comune prejudiciilor corporale. Inițial dedicată facilitării misiunii de indemnizare din partea organismelor sociale, tema nomenclurii prejudiciului corporal a captat preocupările specialiștilor din domenii diverse.

Finalitatea despăgubirii victimei parcurge două etape: evaluarea prejudiciului și evaluarea despăgubirii. Ambele operațiuni reflectă o realitate cu dublă valență: faptică și juridică. Ambele proceduri trebuie desfășurate sub semnul preciziei, cu marca echității. Evaluarea riguroasă a prejudiciului corporal este premisa indemnizării juste. Repertoarul categoriilor prejudiciului corporal și baremul valorilor indemnizației facilitează sarcina instanțelor de judecată, deschide calea indemnizării echitabile și favorizează o jurisprudență unitară. Beneficiile reperelor legislative în evaluare/despăgubire sunt incontestabile.

Atât de dificila sarcină de a „repune în situația anterioară” este, în mod realist, considerată o (adevărată) ficțiune – întrucât unele atingeri corporale sunt iremediabile. Magistratul este pus în situația de a „șterge” consecințele sociale pentru situații de fapt aparent ireversibile^[2]. În expresia președintelui Dintilhac – evocat, cu fiecare prilej al aplicării nomenclurii care îi poartă numele – principiul reparării integrale este o „utopie constructivă”, în materia prejudiciului corporal. „A abandona sau, din contră, a privilegia unul din cei doi versanți ai reparării integrale (*tout le préjudice, rien que le préjudice*) va reveni, fie pentru a părăsi aria posibilului indemnizând dincolo de ceea ce poate suporta societatea, fie negând singularitatea atingerii individuale și tarifând-o pe bază de barem”^[3].

Oricare dintre nomenclaturile propuse are imperfecțiuni. După cum, fiecare dintre acestea are meritul utilității (și este o soluție ce poate fi ajustată de către magistrat, în procesul evaluării), pe terenul alternativei inexistenței reperelor de drept pozitiv.

^[1] *Rapport du groupe de travail chargé d'élaborer une nomenclature des préjudices corporels* (grupul de lucru a fost coordonat de Jean-Pierre Dintilhac), p. 1, <https://www.vie-publique.fr/rapport/28092-rapport-du-groupe-de-travail-charge-delaborer-une-nomenclature-des-prej>, consultat la 25 martie 2023.

^[2] M. LE ROY, J.-D. LE ROY, F. BISBAL, *L'évaluation du préjudice corporel. Expertises-principes-indemnités*, op. cit., p. 9.

^[3] *Idem*, p. 10.

Nomenclatura Dintilhac este o nomenclatură-reper, ce conține trimiteri la alte nomenclaturi semnificative (cum este, nomenclatura Lambert-Faivre din 2003^[1]). Evantaiul prejudiciilor corporale este larg. Un examen atent conchide că descrierea, până la detaliu, a fiecărei categorii, are rolul de a delimita tipurile de prejudicii corporale, de a indemniza toate prejudiciile corporale prezente în speță și de a evita dubla indemnizare („*pour ne pas indemniser «plus», mais indemniser «mieux»*”^[2]).

2.3.5. Varietățile prejudiciului corporal

Categorie complexă, prejudiciul corporal al victimei directe reunește două componente: componenta patrimonială și componenta nepatrimonială (căreia i se subsumează mai multe varietăți de prejudicii). Nu este obligatoriu, ca în toate situațiile, să se regăsească ambele componente; circumstanțele cazului dictează, în concret, inventarul consecințelor prejudiciabile. Segmentul economic (material) este mai puțin spectaculos. El este simplu de rezolvat, în virtutea calculelor ce conduc la o sumă acordabilă cu titlu de despăgubiri civile. Segmentul nepatrimonial include o sumă de prejudicii care, în timp, au dobândit propria individualitate. Precizăm că nu toate prejudiciile nepatrimoniale reunite sub genericul prejudiciului corporal întrunesc unanimitatea.

Unele varietăți sunt consacrate: prejudiciul care constă în suferințe fizice și psihice, prejudiciul estetic, prejudiciul de agrement. Alături de acestea, a fost inițiată ideea pierderii speranței de a realiza un proiect de viață familială normală, iar contribuțiile semnificative aparțin practicii judiciare și doctrinei franceze.

Suferințele îndurate se referă la ansamblul durerilor fizice și suferințelor de natură morală (depresii cauzate de gravitatea leziunilor sau de mediul spitalicesc, în cazul unei durate îndelungate a spitalizării)^[3]. Durerile fizice sunt experiențe senzoriale dezagreabile și sunt însoțite, în majoritatea cazurilor, de suferințe psihice (anxietate, sentiment de inferioritate din cauza handicapului; persoanele care conștientizează starea de paralizie sau de orbire și încearcă să își proiecteze o perspectivă de viață, parcurg traume psihice deosebite, pe lângă durerile fizice inerente). Chiar dacă durerile sunt mai intense pe un fond psihologic fragil, rolul determinant revine faptului juridic ilicit care este sursa prejudiciului.

Măsura suferințelor fizice și psihice este, din punctul de vedere al răspunderii civile, *pretium doloris* sau *le prix de la douleur*. Temeiul prim al acordării despăgubirilor îl constituie expertiza medicală, pentru evaluarea gravității suferințelor

^[1] Raportul privind indemnizarea prejudiciului corporal (elaborat de Y. LAMBERT-FAIVRE) este disponibil pe pagina <https://www.vie-publique.fr/rapport/26450-rapport-sur-lindemnisation-du-dommage-corporel>, consultată la 5 februarie 2023).

^[2] Raportul Lambert-Faivre, *op. cit.*, p. 3.

^[3] A se vedea, M. LE ROY, J.-D. LE ROY, F. BISBAL, *L'évaluation du préjudice corporel. Expertises-principes-indemnités*, 20e éd., LexisNexis, Paris, 2015, p. 165-166.